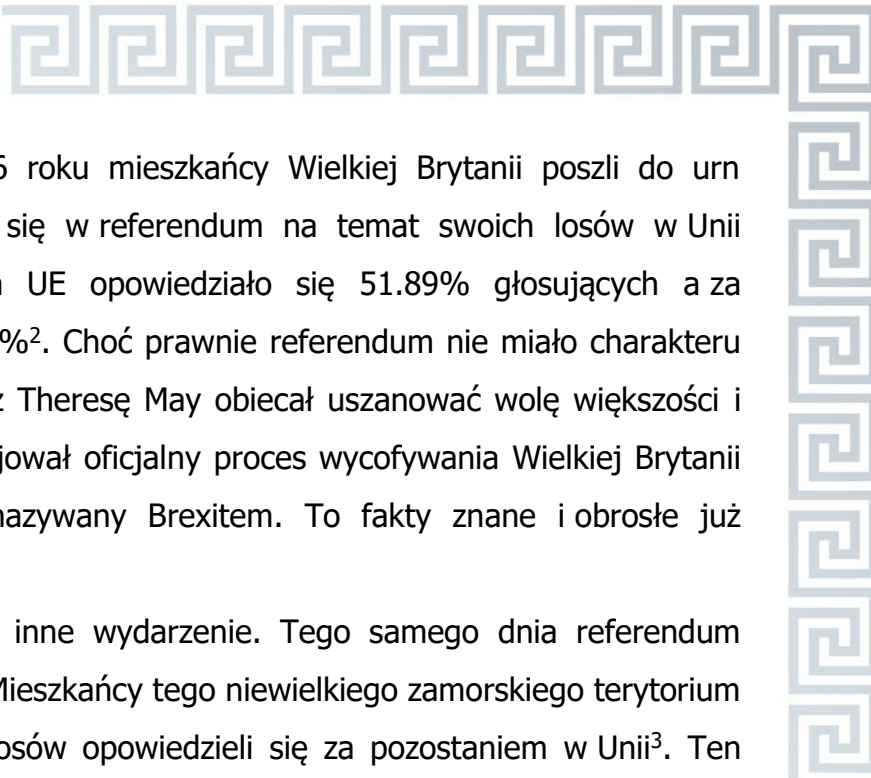

Ryszard Żelichowski

*W cieniu Brexitu.
To be or not to be
dla Gibraltaru*

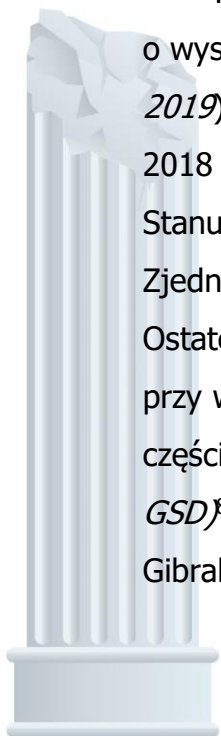

W dniu 23 czerwca 2016 roku mieszkańcy Wielkiej Brytanii poszli do urn wyborczych, aby wypowiedzieć się w referendum na temat swoich losów w Unii Europejskiej¹. Za opuszczeniem UE opowiedziało się 51.89% głosujących a za zachowaniem członkostwa 48.11%². Choć prawnie referendum nie miało charakteru wiążącego, rząd kierowany przez Theresę May obiecał uszanować wolę większości i w marcu następnego roku zainicjował oficjalny proces wycofywania Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, potocznie nazywany Brexitem. To fakty znane i obrosłe już obszerną literaturą.

Mniejszą uwagę przykuło inne wydarzenie. Tego samego dnia referendum odbyło się także na Gibraltarze. Mieszkańcy tego niewielkiego zamorskiego terytorium Wielkiej Brytanii aż w 95,9% głosów opowiedzieli się za pozostaniem w Unii³. Ten zaskakujący dla postronnego obserwatora wynik skłania do postawienia pytania, dlaczego Gibraltarczyki tak zagłosowali i co z tego dla nich wynika?

Ponieważ odpowiedź nie będzie prosta, na początek trzeba przypomnieć kilka podstawowych faktów. Gibraltar przystąpił do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) na podstawie Traktatu Akcesyjnego Wielkiej Brytanii z 1973 roku w oparciu o artykuł 299 Traktatów Rzymskich dotyczący „terytoriów europejskich, za stosunki zewnętrzne których odpowiedzialne jest państwo członkowskie”⁴. Wielka Brytania zapewniła Gibraltarowi wyłączenie ze wspólnej taryfy celnej, wspólnej polityki rolnej i rybołówstwa oraz z harmonizacji systemów podatkowych (VAT). Wraz z Wielką Brytanią Gibraltar pozostaje poza Układem z Schengen,

Procedury dotyczące Gibraltar w ramach procesu Brexit zawiera „Ustawa o wystąpieniu z Unii Europejskiej w 2019 roku” (*European Union [Withdrawal] Bill 2019*)⁵, która przedstawiona została na posiedzeniu Parlamentu Gibraltar 20 grudnia 2018 roku⁶. („Ustawa o wystąpieniu z UE” zobowiązywała brytyjskiego Sekretarza Stanu, aby do 29 września 2018 roku złożył przed każdym parlamentem Zjednoczonego Królestwa proponowane przez rząd warunki wystąpienia z UE⁷). Ostatecznie, po burzliwej dyskusji 19 stycznia 2019 roku projekt Ustawy został przyjęty przy wsparciu rządzącej koalicji liberalnej GSLP i niezależnego parlamentarzysty, przy częściowym sprzeciwie opozycyjnych socjaldemokratów (*Gibraltar Social Democrats, GSD*)⁸. Parlament Gibraltar inkorporował ten dokument do ustawodawstwa Gibraltar⁹. Mimo tego, że Gibraltar (który jako jedyne brytyjskie terytorium zamorskie

uczestniczył w referendum) zdecydowanie opowiedział się za pozostaniem w Unii Europejskiej, po wycofaniu się z niej Zjednoczonego Królestwa, oznacza to dla niego *de facto* konieczność jej opuszczenia.

Dla Gibraltaru to dopiero początek kłopotu, który ma głębokie historyczne korzenie. Dla zrozumienia ich natury konieczne będzie przypomnienie kilku najważniejszych momentów jego historii.

1. Od garnizonu do terytorium zamorskiego

Gibraltar to w języku arabskim *Gib al Tarik*, czyli "góra Tarika", potocznie w języku angielskim nazywany Skałą (*the Rock*)¹⁰. Miasto z biegiem lat zdominowało twierdzę wybudowaną na europejskiej części sławnych Słupów Herkulesa, strzegących Cieśnin Gibraltarskich, a więc ruchu pomiędzy Morzem Śródziemnym i Oceanem Atlantyckim. Ten fragment skalistego Półwyspu Iberyjskiego zwieńcza zbudowana z wapienia Skała Gibraltarska, wysoka na 424 m nad poziom morza. Była ona od wieków charakterystycznym i powszechnie rozpoznawalnym elementem rozsiadłej się u jej stóp twierdzy morskiej.

Wspomniany Tarik był Berberem¹¹ i jako podwładny arabskiego gubernatora Północnej Afryki, Musy, zrealizował plan przeniesienia „świętej wojny” muzułmanów na teren Europy. Na miejsce inwazji wybrał on w 711 roku będące w kryzysie wizygockie państwo na terenie dzisiejszej Hiszpanii. Płaski teren przesmyku, który łączył Skałę z pofałdowanym, górzystym terenem Półwyspu Iberyjskiego był idealnym celem inwazji. Po ponad siedmiu stuleciach, w 1462 roku, teren ten został odzyskany przez wojska chrześcijańskie w czasie tak zwanej rekonkwisty¹². w wyniku wojny o sukcesję hiszpańską po bezpotomnej śmierci króla Hiszpanii Karola II Habsburga (1661–1700), w 1704 roku zajęty został przez armię angielsko-holenderską. Gibraltar wierny przysiędze złożonej Filipowi V Burbonowi (1683–1746), stawiał zacięty opór, jednak wobec potęgi przeciwnika ostatecznie złożył broń i podpisał dokument o kapitulacji.

Zmęczenie stron konfliktem doprowadziło do zawarcia pokoju w Utrechcie w 1713 roku i podpisania tam stosownego traktatu. Anglia zgodziła się na uznanie Filipa V za króla Hiszpanii pod warunkiem, że korony Hiszpanii i Francji pozostaną rozdzielone.

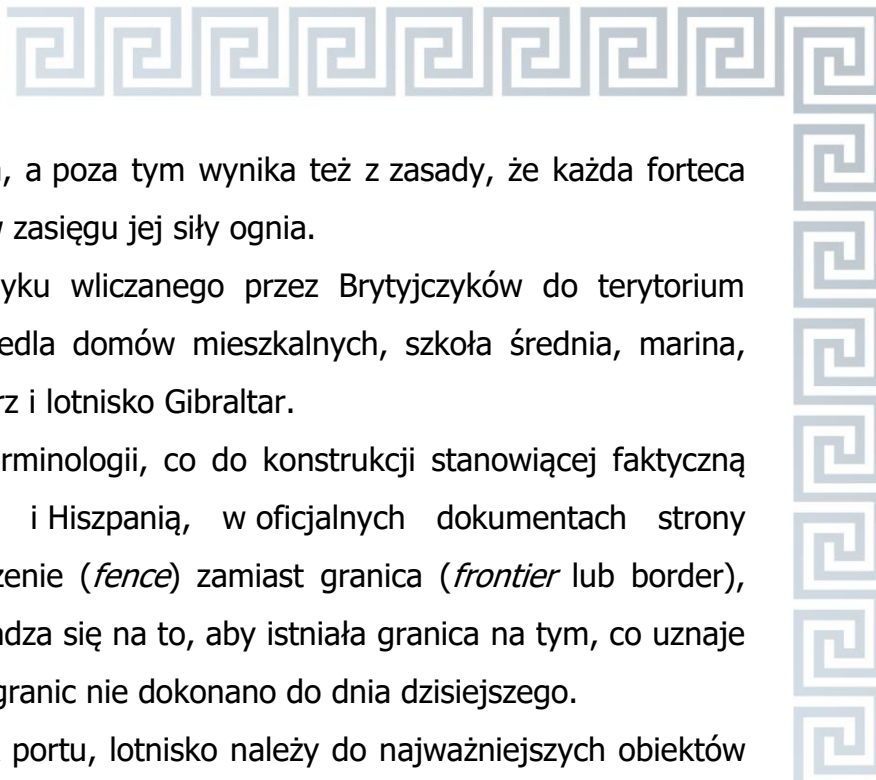
w rejonie Morza Śródziemnego Anglia otrzymała Minorę i Gibraltar. w tym pierwszym przypadku Filip V nie stawiał specjalnego oporu, w przypadku tego drugiego stało się to możliwe tylko w wyniku nacisków króla Francji Ludwika XIV.

W traktacie znalazły się niefortunne, niedopracowane sformułowania, których skutki we wzajemnych stosunkach odczuwają współczesna Wielka Brytania i Hiszpania. Kluczowy jest zwłaszcza Artykuł X traktatu, który mówi o tym, że Koronie Hiszpańskiej przysługiwać będzie prawo pierwokupu, jeśli Korona Brytyjska zdecyduje zrzec się w jakiegokolwiek formie swojego prawa własności do miasta Gibraltar. Postanowienia te zdeterminowały politykę zagraniczną Wielkiej Brytanii, zwłaszcza wobec sąsiadującej z Gibraltarą Hiszpanii¹³.

Problemy we wzajemnych stosunkach ogniskują się wokół pięciu problemów (konfliktów): konflikt o granicę; konflikt o lotnisko; konflikt o wody terytorialne, konflikt o Parlament Europejski i konflikt o podatki. Każdemu z nich warto poświęcić kilka zdań.

2. Pięć konfliktów

Konflikt o granicę. Dokładna granica hiszpańsko-angielska nie została w traktacie z 1713 roku określona, ani oznaczona w terenie w okresie późniejszym. Od 1704 roku dwa państwa rozdziela sporny pas terytorium, umownie nazywanego „terenem neutralnym”, który łączy Gibraltar z Półwyspem Iberyjskim i ma długość 1.6 km¹⁴. Według Wielkiej Brytanii, Gibraltar zajmuje obszar 5.8 km a według Hiszpanii - 4.8 km kwadratowych. w informacjach podawanych przez różnych autorów wielkość tego obszaru waha się jeszcze bardziej. Przyczyną tego stanu rzeczy jest brak dokładnego opisu tego, co właściwie zostało przekazane Wielkiej Brytanii w Traktacie z Utrechtu, bowiem ten nie zawiera mapy, ani szczegółowego inwentarza terytorium przez nią przejmowanego¹⁵. Największe komplikacje powoduje właściwe zinterpretowanie prawa do wspomnianego „terytorium neutralnego”. Hiszpania podkreśla, że nie uznaje brytyjskiej suwerenności nad Gibraltarą na terenie wykraczającym poza dosłowne sformułowania Traktatu z Utrechtu. Wielka Brytania utrzymuje, że jej tytuł własności do południowej części przesmyku wynika z faktu

długiego okresu jego posiadania, a poza tym wynika też z zasady, że każda forteca kontroluje teren znajdujący się w zasięgu jej siły ognia.

Obecnie na części przesmyku wliczanego przez Brytyjczyków do terytorium Gibraltaru znajdują się dwa osiedla domów mieszkalnych, szkoła średnia, marina, plaża, obiekty sportowe, cmentarz i lotnisko Gibraltar.

Skutkiem rozbieżności w terminologii, co do konstrukcji stanowiącej faktyczną granicę pomiędzy Gibraltarem i Hiszpanią, w oficjalnych dokumentach strony posługują się terminem „ogrodzenie (*fence*) zamiast granica (*frontier* lub *border*), ponieważ rząd hiszpański nie zgadza się na to, aby istniała granica na tym, co uznaje za swoje terytorium. Delimitacji granic nie dokonano do dnia dzisiejszego.

Konflikt o lotnisko. Obok portu, lotnisko należy do najważniejszych obiektów strategicznych Gibraltaru. Powstać mogło jedynie na przesmyku. Prace rozpoczęto we wrześniu 1934 roku. Pierwsze trawiaste lotnisko Gibraltaru miało być lądowiskiem awaryjnym dla lotnictwa morskiego oraz miejscem stacjonowania eskadr, mających wspomagać działania na kierunku wschodnim. Wybuch drugiej wojny światowej zmienił sytuację. Obecność Niemców na Sycylii stworzyła bezpośrednie zagrożenie dla lotnictwa angielskiego operującego na Bliskim Wschodzie, co skłoniło dowództwo brytyjskie do stworzenia na Gibraltarze bazy dla samolotów działających na tym kierunku. Ze względu na konieczność przyjmowania samolotów transportowych, pas startowy zbudowany został w kilku etapach na sztucznie usypanej grobli w kierunku Zatoki Gibraltarskiej.

Powojenna blokada Gibraltaru przez Hiszpanię generała Franco to mnożenie utrudnień dla funkcjonowania lotniska oraz dalsza dyskusja na temat suwerenności tego terytorium, obok tej na temat samego Gibraltaru. Porozumienie Lizbońskie z 10 kwietnia 1980 roku za jeden z priorytetów uznało cywilne funkcjonowanie lotniska w Gibraltarze, ale pomimo ustalenia terminu zakończenia rozmów, nie udało się uzgodnić wspólnego stanowiska. We wrześniu 1989 roku rząd Gibraltaru zwrócił się do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości o rozstrzygnięcie zgodności artykułu 173 Traktatu Europejskiego i Dyrektywy EWG w sprawie liberalizacji przestrzeni powietrznej (*EC Air Liberalisation Regime*) z podpisaną umową hiszpańsko-angielską. w czerwcu 1993 roku Trybunał wydał orzeczenie, że przypadek Gibraltaru oparty jest

na porozumieniach bilateralnych, co stanowi przeszkodę w zastosowaniu Dyrektywy EWG w tej sprawie.

Pas startowy obecnego lotniska przecina Winston Churchill Avenue, łącząca Gibraltar z przejściem granicznym do Hiszpanii. Port lotniczy w Gibraltarze należy do trzeciej kategorii Brytyjskich Portów Regionalnych¹⁶. Umowa z Kordoby w punkcie siódmym przewidywała budowę tunelu, zaś w punkcie szóstym - sposób przestrzegania zasad przyjętych w Schengen. Rozpoczęta w 2008 roku inwestycja budowy nowego pawilonu lotniczego zakończyła się cztery lata później. Pozostałe elementy umowy nie zostały zrealizowane. Status lotniska nie uległ zmianie. Obsługuje ono jedynie połączenia z dwoma lotniskami Wielkiej Brytanii – London Heathrow i London Gatwick.

Konflikt o wody terytorialne. Artykuł X traktatu z 1713 roku nie precyzował również zasięgu wód terytorialnych. Gdy teren ten przejmowali Brytyjczycy nie był określony ani rozmiar portu, ani zasięg wód do cumowania, ani też przebieg drogi wodnej do twierdzy. i w tym przypadku wody terytorialne Gibraltar dla Anglików oznaczały obszar znajdujący się w zasięgu ognia artyleryjskiego, co wówczas sprowadzało się do pasa trzymilowego, a w praktyce oznaczało większość zatoki Gibraltar. Mowa tu o Zatoce Algeciras, nazywanej także Zatoką Gibraltarską (hiszp. *Bahía de Algeciras*), oblewającej brzegi płozonej południowego końca Półwyspu Iberyjskiego, o szerokości 8 km (5 mil) i długości 10 km (6.2 mili) oraz powierzchni 75 km², której granice wyznaczają Point Algeciras (*Punta Carnero*) i Europa Point (latarnia).

W 1967 roku Wielka Brytania oświadczyła, że rezerwuje sobie prawo do zakreslenia granicy wód terytorialnych (oraz przestrzeni powietrznej) w zgodzie z zasadami obejmującymi cały obszar państwa. w oparciu o tę konwencję Gibraltar ma prawo do swojego własnego „terytorium morskiego” o szerokości 12 mil morskich, albo do „linii pośrodkowej (*median lines*)” w sytuacji, gdy państwa sąsiednie położone są bliżej niż 24 mile. Gibraltar nie rozciągnął jeszcze swojej jurysdykcji z 3 do 12 mil w tym kierunku, co powoduje, że wody w kierunku wschód – południowy wschód pozostają nadal międzynarodowe.

W 1991 roku Gibraltar przyjął ustawę w sprawie ochrony zasobów naturalnych (*Nature Protection Ordinance*), która w trosce o środowisko naturalne zabraniała posługiwania się innym sprzętem rybackim niż tzw. *fishing lines* (żyłka wędkarska). Od

tego czasu notuje się wiele naruszeń wód terytorialnych Gibraltaru poza strefą portu i admiralicji wojskowej. Brak zgody ze strony Hiszpanii co do zasięgu granic wód terytorialnych Gibraltaru prowadzi do swoistej wojny psychologicznej po obu stronach granicy.

Konflikt o Parlament Europejski. w dniu 8 maja 2003 roku Zjednoczone Królestwo przyjęło „Akt o przedstawicielstwie wyborczym w wyborach do Parlamentu Europejskiego” (*European Parliament Representation Act*, EPRA 2003). Artykuł 9 stanowił, że Gibraltar zostanie przyłączony do okręgu wyborczego istniejącego w Anglii lub Walii. Ostatecznie na mocy dekretu z 2004 roku w sprawie „Wyborów do Parlamentu Europejskiego w złożonym okręgu wyborczym Gibraltaru oraz wydatków na kampanię wyborczą”¹⁷ władze brytyjskie włączyły Gibraltar do Południowo-Zachodniego Okręgu Anglii (*South-West of England*). w wyniku tej decyzji w maju 2004 roku obywatele Gibraltaru po raz pierwszy mogli uczestniczyć w wyborach do Parlamentu Europejskiego¹⁸.

Konflikt o podatki. Przystąpienie do EWG razem z Wielką Brytanią stworzyło Gibraltarowi możliwość zachowania oddzielnego systemu podatkowego. Sytuacja taka generuje zjawisko określane jako nierzetelna konkurencja podatkowa. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organisation for European Economic Co-operation and Development*, OECD) już 9 kwietnia 1998 roku przyjęła „Raport w sprawie szkodliwej konkurencji podatkowej”¹⁹. Walkę z krajami tolerującymi lub popierającymi „raje podatkowe” Unia Europejska rozpoczęła od przyjęcia w grudniu 1997 roku na forum Rady Ministrów Gospodarki i Finansów (*Council of Economics and Finance Ministers Council*, ECOFIN) swoistego kodeksu etyki polityki podatkowej (*Company Taxation Code of Conduct*)²⁰. Ministrowie Finansów na spotkaniu ECOFIN w dniu 9 marca 1998 roku powołali do życia grupę do opracowania takiego kodeksu (*Code of Conduct Group/Business Taxation*) pod przewodnictwem brytyjskiej urzędniczki finansowej Dawn Primarolo²¹, znaną pod nazwą *Primarolo Group*. w opublikowanym w listopadzie 1999 roku w „Raporcie Primarolo” (*Primarolo Report*) odnotowano czterdzieści naruszeń jego zasad w krajach członkowskich Unii Europejskiej, trzy w Gibraltarze i dwadzieścia trzy w terytoriach zależnych Wielkiej Brytanii. w przypadku Gibraltaru zarzuty dotyczyły korzyści wynikających z tzw.

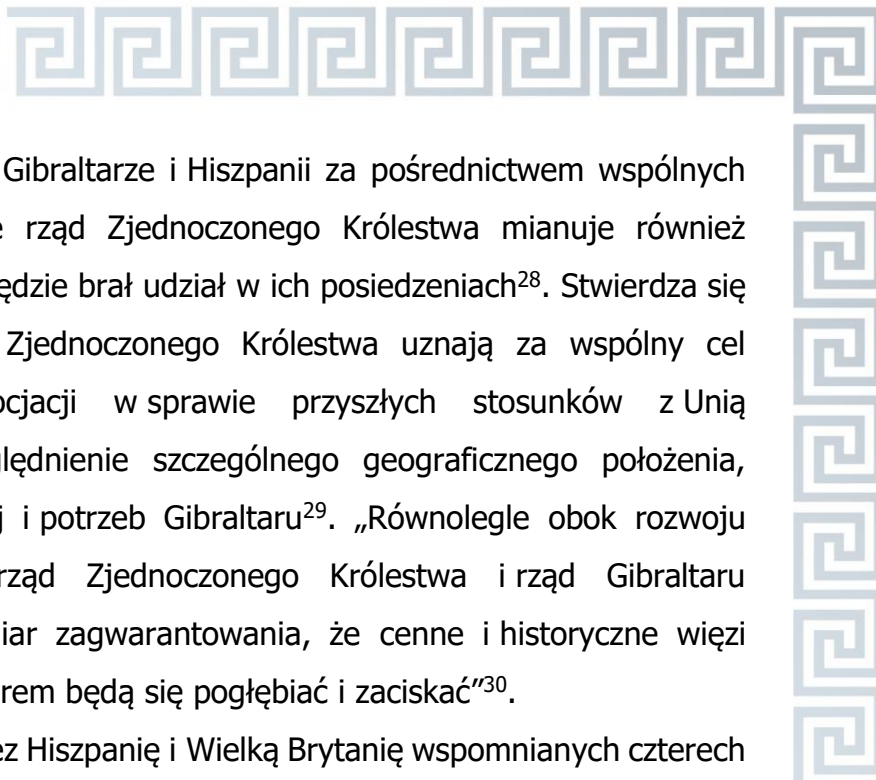
wyłaczeń i kwalifikacji podatkowej firm (*the exempt and qualifying companies*), a także zakresu pomocy państwa dla przedsiębiorstw prywatnych.

Według kryteriów OECD Gibraltar zaliczony został do grupy państw określanych jako „raj podatkowy” lub „oaza podatkowa”, stosujących szkodliwą konkurencję podatkową²². w marcu 2009 roku OECD poinformowało, że Gibraltar podpisał umowę o wymianie informacji podatkowej (*Tax Information Exchange Agreement*) z USA²³, która jest pierwszą umową tego typu zawartą przez Gibraltar²⁴. w kolejnych miesiącach doszło do podpisania takiej umowy z innymi państwami. Pozwoliło to OECD na umieszczenie Gibraltaru na „białej liście” tej organizacji²⁵.

Skutki Brexitu dla Gibraltaru

W dniu 15 listopada 2018 roku w Londynie Theresa May i Fabian Picardo (premier Gibraltaru) podpisali porozumienie zawierające kilka dokumentów, w tym tak zwany „Protokół Gibraltarski”. Zawarł on zobowiązania rządu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej względem rządu Gibraltaru w sytuacji wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z UE, ale także wobec Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej oraz w odniesieniu do protokołów regulujących stosunki Gibraltaru z Królestwem Hiszpanii²⁶. Artykuł 3 umowy o wystąpieniu (którego protokół jest integralną częścią) stanowi, że postanowienia dotyczące Zjednoczonego Królestwa, jeśli wynika to z kontekstu, należy rozumieć jako odnoszące się także do Gibraltaru. Premier Gibraltaru wynegocjował sformułowanie mówiące, że zobowiązania podjęte przez Zjednoczone Królestwo w protokole i załączonych memorandach wprowadzone zostały do nich za zgodą rządu Gibraltaru. w protokole rząd Gibraltaru podkreślił konieczność respektowania konstytucji Gibraltaru w jej kształcie z 2006 roku oraz jego instytucji (rządu Gibraltaru, ministrów rządu Gibraltaru i innych właściwych organów Gibraltaru)²⁷. Ponadto znalazło się tam sformułowanie, że Wielka Brytania w ramach prawa międzynarodowego jest odpowiedzialna za zgodność swoich działań z protokołem (tak jak Zjednoczone Królestwo ponosiło odpowiedzialność za zgodność prawa Gibraltaru z prawem Unii Europejskiej).

Załączone do pakietu ustaw cztery memoranda (*Memoranda of Understanding, MoU*), zostały opracowane przede wszystkim w celu ułatwienia roboczej współpracy

między właściwymi organami w Gibraltarze i Hiszpanii za pośrednictwem wspólnych komitetów. Przewidują one, że rząd Zjednoczonego Królestwa mianuje również swojego przedstawiciela, który będzie brał udział w ich posiedzeniach²⁸. Stwierdza się też, że rząd Gibraltaru i rząd Zjednoczonego Królestwa uznają za wspólny cel (w kontekście szerszych negocjacji w sprawie przyszłych stosunków z Unią Europejską) zabieganie o uwzględnienie szczególnego geograficznego położenia, sytuacji społeczno-ekonomicznej i potrzeb Gibraltaru²⁹. „Równolegle obok rozwoju przyszłych stosunków z UE, rząd Zjednoczonego Królestwa i rząd Gibraltaru potwierdzają również swój zamiar zagwarantowania, że cenne i historyczne więzi między Wielką Brytanią i Gibraltarem będą się pogłębiać i zaciskać”³⁰.

Podpisanie 29 listopada przez Hiszpanię i Wielką Brytanię wspomnianych czterech memorandum dotyczących przyszłości Gibraltaru hiszpańskie media okrzyknęły najważniejszym wydarzeniem od ponad dziesięciu lat³¹. Mają one na celu zmniejszenie nierówności między Rock i Campo de Gibraltar, sąsiedniego regionu hiszpańskiego w Andaluzji, gdzie wysokie bezrobocie i handel narkotykami stanowi poważny problem także dla rządu w Madrycie. Memoranda odnoszą się do kilku wybranych obszarów stosunków między Hiszpanią a Gibraltarem – przemytu tytoniu, ochrony środowiska, współpracy celnej i policyjnej oraz praw pracowników transgranicznych. Warto dodać, że jest to pierwsze porozumienie od 1713 roku, jakie Madryt i Londyn osiągnęły w tych trudnych kwestiach! Wcześniejsza próba podjęta w 2006 roku, w ramach tzw. porozumienia z Kordoby z powodu nieufności obu stron nie dała oczekiwanych rezultatów.

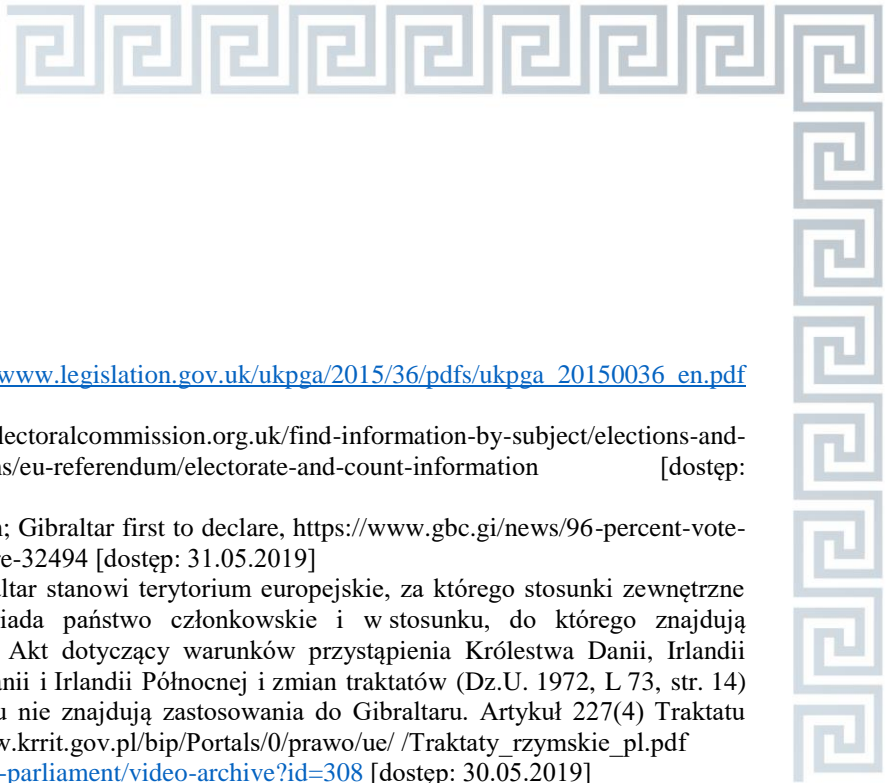
Memoranda te zawierają bardzo szczegółowe regulacje. Ponieważ Gibraltar jest największym punktem przepływu nielegalnych wyrobów tytoniowych na terytorium Hiszpanii, ustanowiony został próg różnic cenowych między wyrobami tytoniowymi sprzedawanymi w Hiszpanii i na Gibraltarze, gdzie są one znacznie tańsze. Jak wynika z oficjalnych danych, tylko w 2017 roku władze hiszpańskie zarekwirowały ponad 600 000 kartonów papierosów, co stanowi wzrost o 158% (!) w stosunku do roku poprzedniego³². Aby osiągnąć obniżenie cen wyrobów tytoniowych rząd Gibraltaru zgodził się zapewnić utrzymanie ich na obecnym poziomie do końca czerwca 2020 roku³³.

Pozostałe memoranda dotyczą wymiany informacji i zapowiadają utworzenie wspólnych komitetów w celu monitorowania skomplikowanych stosunków między Hiszpanią a Gibraltarem. Jednym z nich będzie Komitet Techniczny i Koordynujący (*Technical and Coordination Committee*) mający na celu poprawę współpracy w zakresie jakości powietrza, jakości wody i ochrony siedlisk morskich³⁴. Memorandum dotyczące kwestii praw obywatelskich nie jest precyzyjne. Tekst tylko potwierdza, że Hiszpanie mieszkający lub prowadzący interesy w Gibraltarze nie będą w swoim państwie dyskryminowani³⁵.

Do memorandum tych w okresie późniejszym przewiduje się dołączenie „Traktatu podatkowego”. Jego celem będzie ograniczenie tego, co Hiszpania uznaje za nieuczciwą konkurencję ze strony Gibraltaru z powodu niższych tam niż u sąsiadów podatków. Na Gibraltarze istnieje 55 000 zarejestrowanych przedsiębiorstw, chociaż samo „miasto pod Skałą” ma nieco ponad 30 000 mieszkańców. Trzeba jeszcze dodać, że w wyniku Brexitu około 10 000 pracowników, którzy codziennie przekraczają granicę Gibraltaru z Hiszpanią, utraci dostęp do jednolitego rynku UE, który w ciągu ostatnich dziesięcioleci wspierał rozwój dynamicznej, opartej na usługach gospodarki Gibraltaru. Odbije się to negatywnie także na gospodarce sąsiedniego regionu Hiszpanii.

Podsumowując, trzeba wyraźnie podkreślić, że chociaż omówione cztery Memoranda stanowią ogromny krok naprzód, mają one zastosowanie tylko w okresie przejściowym po Brexicie. Stwierdza się w nich wyraźnie, że nie zmieniają one stanowisk prawnych Królestwa Hiszpanii i Zjednoczonego Królestwa dotyczących suwerenności i jurysdykcji Gibraltaru jedynie do stycznia 2021 roku. Jak widać, nad stosunkami pomiędzy Gibraltarem i Hiszpanią oraz Zjednoczonym Królestwem nadal cieniem będzie się kłaść artykuł X anachronicznego Traktatu Utrechtu z 1713 roku. Odzyskanie Gibraltaru dla Korony Hiszpańskiej to sprawa honoru i pasmo nieustannych (jak dotąd nieudanych) prób kolejnych rządów tego państwa. Zawieszenie broni trwać będzie jedynie do 2021 roku...

¹ European Union Referendum act, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/36/pdfs/ukpga_20150036_en.pdf [dostęp: 31.05.2019]

² The Electoral Commission, <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information> [dostęp: 31.05.2019]

³ 96 percent vote remain in EU referendum; Gibraltar first to declare, <https://www.gbc.gi/news/96-percent-vote-remain-eu-referendum-gibraltar-first-declare-32494> [dostęp: 31.05.2019]

⁴ Zgodnie z prawem wspólnotowym Gibraltar stanowi terytorium europejskie, za którego stosunki zewnętrzne w rozumieniu art. 299 ust. 4 WE odpowiada państwo członkowskie i w stosunku, do którego znajdują zastosowanie postanowienia traktatu WE. Akt dotyczący warunków przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej i zmian traktatów (Dz.U. 1972, L 73, str. 14) stanowi jednak, że niektóre części traktatu nie znajdują zastosowania do Gibraltar. Artykuł 227(4) Traktatu Rzymskiego (późniejszy 299(4)). http://www.krrit.gov.pl/bip/Portals/0/prawo/ue/Traktaty_rzymskie_pl.pdf

⁵ <https://www.parliament.gi/proceedings-of-parliament/video-archive?id=308> [dostęp: 30.05.2019]

⁶ Meeting of Parliament - 20 December 2018, Statement by the Hon. the Chief Minister <https://www.parliament.gi/proceedings-of-parliament/video-archive?id=296> [dostęp: 30.05.2019]

⁷ Punkt 1, Exit package proposed by HM Government for withdrawal from the EU, Bill 10357/1/terms of withdrawal from EU (referendum) Bill, <https://publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/2017-2019/0103/18103.pdf> [dostęp: 30.05.2019]

⁸ [Brexit withdrawal legislation passed after bitter exchanges in Parliament](http://chronicle.gi/2019/02/brexit-withdrawal-legislation-passed-bitter-exchanges-parliament/), <http://chronicle.gi/2019/02/brexit-withdrawal-legislation-passed-bitter-exchanges-parliament/> [dostęp: 30.05.2019]; Govt to pass Brexit bill without gsd support, <https://www.gbc.gi/news/govt-passes-brexit-bill-without-gsd-support> [dostęp: 30.05.2019]

⁹ UK committed to fully involving Gibraltar as we leave EU together, says Walker, <https://www.gbc.gi/news/uk-committed-fully-involving-gibraltar-we-leave-eu-together-says-walker> [dostęp: 30.05.2019]

¹⁰ w publikacjach na temat Gibraltar posługuję się określeniem „miasto pod skalą”. zob. R. Żelichowski, *Gibraltar*, Seria Europa w skali mikro, Instytut Studiów Politycznych PAN, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2012, ss. 284+12 il.

¹¹ [Tadeusz Miłkowski, Paweł Machcewicz, Historia Hiszpanii](#), Wyd. Ossolineum, Wrocław 1998, s. 46.

¹² *Reconquista* - ponowne zdobycie (hiszp., port.) – walka chrześcijan o wyparcie muzułmanów z Półwyspu Iberyjskiego, trwająca od VIII do XV w.

¹³ “...and in case it shall hereafter seem meet to the Crown of Great Britain to grant, sell, or by any means to alienate there from the propriety of the said town of Gibraltar, it is hereby agreed and concluded, that the preference of having the same shall always be given to the crown of Spain before any others”. The Treaty of Peace and Friendship between Great Britain and Spain signed at Utrecht, 2/13 July, 1713, tłum. z łac., appendix b, Article X of the Treaty of Utrecht, w.g.f. William G.F. Jackson, *The Rock of the Gibraltarians. a History of Gibraltar (2nd ed.)*. Grendon, Northamptonshire, Gibraltar Books, Gibraltar 1985, s. 333-334.

¹⁴ Do kontynentalnej Hiszpanii, odliczając część pasa neutralnego, odgradza Gibraltar ok. 800 metrów płaskiego terenu (2,625 stóp).

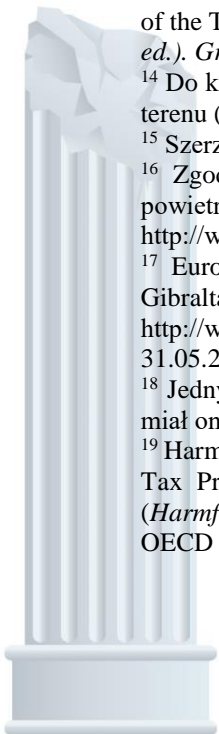
¹⁵ Szerzej na ten temat: R. Żelichowski, *Gibraltar* ...

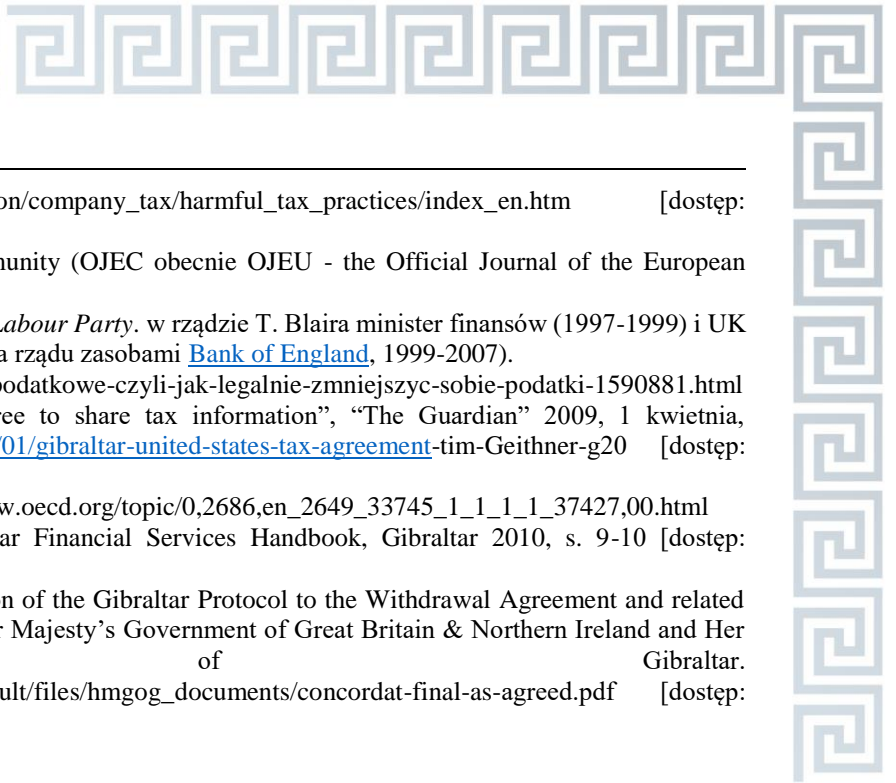
¹⁶ Zgodnie z Dyrektywą EWG z 25 lipca 1983 r. (Dyrektywa nr 83/416/EEC), która regulowała sprawę powietrznych przewozów międzyregionalnych pasażerów, poczty i towarów), <http://www.gibnet.com/airport/index.htm> [dostęp: 30.05.2019]

¹⁷ European Parliamentary Elections (Combined Region and Campaign Expenditure; United Kingdom and Gibraltar) Order 2004. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmstand/deleg4/st040129/40129s01.htm> [dostęp: 31.05.2019]

¹⁸ Jednym z argumentów za przyłączeniem Gibraltar do okręgu wyborczego South West England było to, że miał on tylko 20 000 wyborców, w związku z czym nie mógł samodzielnie wystawić kandydatów do PE.

¹⁹ Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue, wypracowany na specjalnym forum, "Forum on Harmful Tax Practices". Skupiono się na trzech zagadnieniach: szkodliwych praktykach w krajach członkowskich (*Harmful tax practices in Member Countries*); raje podatkowe (*Tax Haven*); udział gospodarek krajów spoza OECD (*Involving non-OECD economies*).

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/harmful_tax_practices/index_en.htm [dostęp: 31.05.2019]

²⁰ Official Journal of the European Community (OJEC obecnie OJEU - the Official Journal of the European Union), C 2 z 6 stycznia 1998 r.

²¹ Dawn Primarolo (ur. 1954 r.), członkini *Labour Party*. w rządzie T. Blaira minister finansów (1997-1999) i UK Paymaster General (zarządzająca z ramienia rządu zasobami [Bank of England](#), 1999-2007).

²² <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Raje-podatkowe-czyli-jak-legalnie-zmniejszyc-sobie-podatki-1590881.html>

²³ Julia Kollewe, "US and Gibraltar agree to share tax information", "The Guardian" 2009, 1 kwietnia, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/01/gibraltar-united-states-tax-agreement-tim-Geithner-g20> [dostęp: 31.05.2019]

²⁴ OECD, Harmful Tax Practices http://www.oecd.org/topic/0,2686,en_2649_33745_1_1_1_1_37427,00.html

²⁵ Peter Caruana, Foreword, The Gibraltar Financial Services Handbook, Gibraltar 2010, s. 9-10 [dostęp: 31.05.2019]

²⁶ Concordat concerning the implementation of the Gibraltar Protocol to the Withdrawal Agreement and related Memoranda of Understanding between Her Majesty's Government of Great Britain & Northern Ireland and Her Majesty's Government of Gibraltar. https://www.gibraltar.gov.gi/new/sites/default/files/hmgog_documents/concordat-final-as-agreed.pdf [dostęp: 31.05.2019]

²⁷ The Protocol, *tamże*.

²⁸ Memoranda of Understanding, *tamże*.

²⁹ Future relations, *tamże*.

³⁰ *Tamże*.

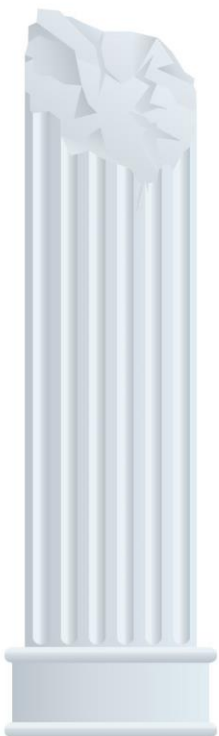
³¹ Spain signs landmark agreements with UK over Gibraltar, The four Memorandums of Understanding are aimed at reducing inequality between the Rock and its Spanish neighbor during the Brexit transition period <https://www.gov.uk/government/publications/eu-exit-negotiations-gibraltar-memoranda-of-understanding> [dostęp: 31.05.2019]

³² Memorandum of Understanding on Tobacco and Other Products, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/760551/memorandum-of-understanding-tabacco.pdf [dostęp: 31.05.2019]

³³ Memorandum of Understanding on Cooperation in Police and Customs Matters, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/760552/memorandum-of-understanding-police-customs-cooperation-en-es.pdf [dostęp: 31.05.2019]

³⁴ Memorandum of Understanding on Cooperation on Environmental Matters, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/760550/memorandum-of-understanding-environmental-matters-en-es.pdf [dostęp: 31.05.2019]

³⁵ Memorandum of Understanding on Citizens' Right, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/760549/memorandum-of-understanding-citizens-rights-en-es.pdf [dostęp: 31.05.2019]

Pracownicy Zakładu Europeistyki ISP PAN:

prof. dr hab. Józef M. Fiszer
prof. dr hab. Ryszard Żelichowski
dr Adrian Chojan
dr hab. Agnieszka K. Cianciara
dr Paweł Olszewski
dr Daria Orzechowska - Słowikowska
dr Jakub Wódka
mgr Mateusz Czasak

Zakład prowadzi cotygodniowe otwarte seminaria naukowe, przeznaczone dla doktorantów, ekspertów, dziennikarzy i polityków. Ponadto organizuje konferencje naukowe oraz współpracuje z wieloma ośrodkami naukowo-badawczymi w kraju i za granicą.

Adres do korespondencji:

Zakład Europeistyki
Instytut Studiów Politycznych PAN
ul. Polna 18/20 00-625 Warszawa

Redakcja Biuletynu Analiz i Opinii:

dr Adrian Chojan (sekretarz redakcji: achojan@isppan.waw.pl)
dr hab. Agnieszka K. Cianciara (redaktor naczelny: agcian@isppan.waw.pl)
prof. dr hab. Józef M. Fiszer (recenzent)
prof. dr hab. Ryszard Żelichowski (recenzent)

Layout i skład: Grzegorz Banach
e-mail: grzegorzbanach1986@gmail.com

Publikacja chroniona prawem autorskim

